

Saami Studies vs Lappology?

SAMULI AIKIO

The Saami, a Cultural Encyclopaedia,
edited by ULLA-MAIJA KULONEN, IRJA SEURUJÄRVI-KARI & RISTO
PULKKINEN. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura,
[Helsinki] 2005. 498 s.

Ođđa diehtogirji sápmelaččaid birra lea vurdojuvvon guhká, measta nu guhká, ahte leat šaddan gierdameahtumin. Stuorra lappologalaš giehta-girjjiid idut goarránaddagohte mannan čuohtelogu beallemuttus báres lieđdumeaset maŋŋá (Itkonen 1948) ja dahke uhcánaččaid saji čáhkedabbo čoahkkái geasuide (Collinder 1949, 1953, Vorren – Manker 1957, 1976, Ruong 1969, 1982, Nickul 1970, 1977). Lei boahtán áigi stivret lappologiija stuorra rávnnji spesiálasurggiid unnit nuoráziidda ja dovddastit, ahte ii sáme-álbmogage sáhte čárvet ovttaid bearpmaid sisa dahje ovtta TV-programmii – dange gerge vel geahččalit! Mánnggaoasat diehtogirjjit dahje čálaráiddut fállonedje sadjái (omd. Lappi 1–4 1983–1985 ja Sámi Instituhta ja eará dutkanlágádusaid čálaráiddut) ja muhtin sierranassuorggi oppanasgeahčastat daid gilvaleaddjin. Daid geat velá oskkildedje coggat sámiiid ovttat girjji sisa (Fjellström 1985), gohčodišgohte «maŋimuš lappologan».

Dánhávaš girji lea eaŋgalasgillii ja dat lea diehtosátnegirjji hámis, mii addá buoret vejolašvuoda buktit albma sierranas beliid oanehaččat ja čavga. Dakkárii leat maid buorit ovdagovat, vaikke eai ovddeš, hilggoduvvon lappologiija olis. Goasttedeadjis lea leamaš njuolggá gárvves málle fállun, jagi 1997 eaŋgalasgillii (ja maŋnelis moatti earáge gillii) almmustuvvan

diehtogirji *Finland, a Cultural Encyclopedia*. Girjiid ulmmitge orrot heivemin oktii: sámít vigget addit stuorra máilbmái dieđuid sápmelaččaid birra seammaláhkai go suomelaččat leat háliidan váikkuhit iežaset govvi máilmmis.

Girjiid duohtandahkamis leat liikká mealgadaš erohusat. Goasttedeaddji ii leat várra oassálastán dán girji doaimmahanbargui seamma ealjárít ja fuolalaččat go «iežas» *Finland*-girji ráhkadeapmái. Dat oidno juo das, ahte *Saami*-girji badjemarginálas váilot ohcansátnečujuhusat – ja dát lea beanta váivi guhkit artihkkaliid buohta. Muđuike dán mañibus livččii sáhtán giddet eanet fuomášumi doaimmahanbargui sihke teknihka ja sisdoalu beales. Muhto das vuđolabbot duobbelaččas.

Dehalamos gažaldat lea várra, addágo girji lohkkiiidasas, bládestalliidasas gova sápmelaččain ja makkár gova dat addá. Man bures dahje deaivilit girjái váldon áššit ja fáttát leat gieđahallon? Dasa lea vástáduš bárrahin positiivvalaš, válljejuvvon fáttát leat govviduvvon áššálaččat, leathan čállin leamaš guđege suorggi áššedovdit. Sáhtta čujuhit valljái: girjii leat lahka 500 sátneartihkkala. Daid juohkáseapmi sierra diehtosurggiide speadjalastá vísá doaimmahusa ja doaimmahanráđi miellagiddejumi. Čalbmáičuohcci lea mytologalaš ávdnasiid valljugasvuohta ja nuppe dáfos arkeologalaš dieđuid vuđolaš albmabuktin. Giella ja dan dutkamuš maid lea ožžon ollu saji, muhto dán miellagovvi váikkuha dat, ahte sullii 50 etymologalaččat gieđahallon sámegeiel sáni leat buot sierranas ohcansátnin.

Muđuike dutkamuš ja dan historjá loktana bures oidnosii. Dat vuhtto muhtun dussenbeale guhkes «Saami Studies» ja «Research» -artihkkalis ja dasa lassin mángga sierranas dutki persovdnagovas. Moaddelogi ovdeš áiggiid lappologa ja eará dutki leat beassan fárrui iežaset nammaartihkkaliin. Muhtun dáid dutkiin lea joba sápmelaš, muhto muđui iežas artihkkala ožžon sápmelaččaid lohku ii ole seamma dássái. Man nu sujás dálá ealli olbmot eai leat dohkken dán árvojuvku, ja ná leat ee. sámi dáiddárat ja girječállit báhcán viehkamuddui eret. Dan sajes – dahje dan dássedeaddun – ođđa áiggi sámeapolitihkka lea bures ovdan, nu maid sámesearvvit ja -lágádušat (earret unohasat vajáldahtton Siida). Girjii leat oppanassii ollu ávdnasat ja fáttát, ja gal dat suige heive máilmmi stuđeanttaid gihtii diehtogirjin.

Klassihkalaš sámegeirjjálašvuođa málle mielde boazodoallu lea gieđahallo-

juvvon girjjis viidát. Njealljenuplot guhkes *Reindeer*-artihkkala gokčet lahka 40 siiddu, ja guhkimus dain lea logemat siiddu (aido dakkáriid buohta lohkki ohcala badjemarginála čujuhuseid). Vuđolašvuohta doalvu muhtun áššiid duššálaš báibmami ja (mii lea vearrát) áiggiset eallán «teoriiid» refereremii. Maid eará galggašii dadjat (máinnaškeahhtá báhcán Wiklunda) govahallamis boazodoalu álggus, man mielde sápmelaččat mahkeš čuvodedje gottiid (dego gumpet?) ja dainna lágiin fidnejedje uhcánaččaid lodjut olles čorragiid? Bohcco ja gotti biologalaš govvádusaiguin álgevaš artihkkalat dolvot dattetge bures «sisa» dán erenoamáš ealáhus- ja kultursuorgái. Omd. guollebivdovuogit ja rievssat- ja goddebivdu leat báhcán olu unnit ja viehka eahpedássidis artihkkaliid vehkii, maid maid váivvidit duššálaš smávva feailat ja váilevašvuođat (omd. suoma- ja sámegiela sehkken *jata-sáni* oktavuodas, govahallan rievssatgárddiid «guhkes gávvalas áiddiin» ja anáraš «ordovázzima» guođaheapmi historjjálaš áiggi goddebivddus).

Sámegiella ohcansániin – muhto báikkit láhppasis

Ohcansániit leat guovddážis diehtogirjjis, mii lea ordnejuvvon bustávva-ortnega mielde. Dán girjjis dat galggašedje čájehit dehalamos áššiid, mat sámiid eallimis ja kultuvrras ráđđejit. Lohkki beales lea maid mávssolaš, ahte ohcan šaddá álkin, ja dan dat dahká, jos ohcansániit leat govtolaš muddui vuorddehahttit. Son sáhtta omd. sávvat dieđuid Sámi ealliid ja šattuid birra – buorre, doppehan gávdno sihke «Flora» ja «Fauna» ja vel dasa lassin «Nature». Muhto jos son jurdila vuosttažettiin Sámi *gumppiid* ja *guovžžaid*, de daid gal ii ábot časkilit dán girjjis, vaikke *albbas* («Lynx»), *biellocizáš* («Bluethroat») ja *idjalottit* («Owls») gávdnojit njuolga. Ohcansániit leat gusto välljejuvvon viehka girjjagit, ahte ii dajaše sahtedohko. Giiba livččii árvidan ohcat Sámi ensyklopediijas DNA, muhto doppehan dat lea! Nuppegežiid fas moanat vuorddehahtti ohcansániit váilot, dadjat dal mearrasámit (!), buot Sámi báikkit ja buot odđa áiggi sámi dáiddárat ja girječállit.

Eaŋgalasgiel birrasis gohccáhit fuomášumi sámegiela ohcansániit, mat oktan etymologalaččat čilgejuvvon sániiguin čoggojit čuođemađe. Daid buohta ii máinnašuvvo lahkage buot sajiid, guđe gielas lea gažaldat (fárus leat maid suoma- ja ruoŋagiela ohcansániit), ja vel hárvvebut muitaluvo, guđe *sámegiela* sátni goasge geavahuvo. Soames háve dat almmuhuvvo maid boastut («Askovis»), ja muhtumin ieš ohcansátnige dáidá leat šaddan nuppi

sáni sadjái («Vuovdi» pro *Vuopmi*; Ruong (1982 (1969): 23) dieđut orrot dáikko seahkanan). Fuollameahttunvuohtan ferte navdit mánggaid sámeziel tearpmaid boastut čállima, nugo kánske dange, ahte seammá áššiide guoski áššeartihkkaliin dušše hárvve čujuhuvvo dáidda sámeziel tearpmaide. Muhto imaštallat ferte, mo eaŋgalasziel lohkki galggašii árvidit, guđe gielas dahje sámezielas goasge lea sáhka.

Ohcansániid veagas lohkki beassá časkilit sámeáššiid, go lea vuos gávdnan muhtunlágan geaži. Veahkkinn dán geaži gávdnami leat lohppii lasihuvvon olbmo- ja báikenammalisttut. Daid bokte gávdná viimmat Sámi báikkiid, maid namat muđui leat ollásit guđđojuvvon ohcansániid olggobeallai. Earret ávkálaš «Fennoscandia» ja *Ailegasaid*, mat máinnašuvvojit bassinamahusa «Áiligasa» vuolde, ohcansániid veagas leat dušše moadde báikki, ja dat visot leat dálá Sámi olggobealde: «Ladoga, Onega, White Sea». Ozus ii leat oppa *Sápmige*, nugo doaimmahus ieš cuige – muhto manneson de lei nu dehalaš coggat ártegis «North Calotte» njuolgga ohcansátnin (iihan dainna oppa oaivvilduvvoge kalohtta, vel unnit eaŋgalasgielas)? Dáid berre cuiggodit, go muitá man dehalažžan sámit ieža atnet báikkiid ja daid dovdamma (Amerihká sámiid maŋisboahhtit ledje fuomášan dan, go navde iežaset bláđáža *Báikin*).

Oppa girjji ávdnasiin dát ležžetge stuorámuš ráiggit. Guovlluid ja báikkiid namat leat čihkosis daid viiddis artihkkaliin, mainna muitaluvvo sámezielaid ja -joavkkuid birra, iige dat leat seamma ášši go omd. *Guovdageainnu* dahje *Johkamohki* iehčanas čuovgan diehtogirjji nástealmmis. Dasa lassinn báikenammalistu lea oalle iežaslágan, dasgo dat lea čoggon čujuhusain daidda artihkkaliidda, mat leat čállon álgoálggos feara man gillii. Danne ee. *Buolbmát*, *Gi(e)ron*, *Guovdageaidnu* ja *Ohcejohka* eai oidno listtus, muhto daid sajes leat *Polmak*, *Kiruna*, *Kautokeino* ja *Utsjoki*. Ozus lea sámeziel namma *Njávđán*, muhto ii dasge čujuhuvvo *Neidenii*, mii lea máinnašuvvon nuppe sajes ja man dat oaivvilda, ii ozus iige maid áššáiguoski artihkkaliin. Iešalddes girjjis leat máinnašuvvon (s. 334–335) moaddelogi báikki sámegeilli ja vel nu, ahte bálddas leat oaivegielat nammahámit, muhto dat leat guđđojuvvon man nu sujás visot eret loahppaozus.

Muhtun sámebáikkis, nugo *Unjárggas*, leat girjjis moaddege eksonyma dahje olggobeali nama muhto ii sápmelaš nammahápmi; omd. suomagiel hápmi *Unniemi* adno čilgekeahhtá Norgga beali govvádusas. Gárasavvon

gávdno ruotagiel hámistis *Karesuando* ja suomagillii *Kaaresuvanto* muhto teavsttas gal maid otnábeaivve «turistasuomagillii» *Kaaresuvanto*. Eksonymain *Teno* lea healkkehahti, go dat ii geavahuvvo jogas muhto dušše boares sámesiiddas *Deanusiiddas*, man namman heivešii baicce dábálaččat adnon *Tenokylä*, ruotagillii *Tenoby*. Ártegis eksonymat eai leat datte dušše báikenamain muhto maid oskumušaid máilmmis (omd. ohcansátni «Akmeeli» mii lea suomagillii botnjasan hápmi *Ahkemielas*). Otnábeaivvi báikenamaid ohcamis veahkeha duššefal unnánaš dat surgadis unna guovttegielat kártaabláđáš, mii lea nahkehuvvon duohkebearpma máhcastaga vuollai; dan lohkan gáibida measta stuoridanglása.

Doaimmahanbargu gaskan

Kritihkalaš lohkki fuomáša várra maiddái nággestančuoggáid, nugo vikka-husa vuodđosámegeiela bistimis (artihkkala mielde s. 2000 jagi!) dahje etnihkalaš minoritehta váldokritearaid maidda ii mahkeš gula giella. Muhto dakkárat eai leačča oppa garvimisge, goit humanisttalaš surggiin. Ii leat dásge oavvil deattuhit daid, muhto ovddabeale cuoigumat (ja mañibutge) čujuhit erenoamážit doaimmahanbarggu váilliide. Omd. nammageavahussii livččii galgan válljet juoga linjjá ja čuovvut dan. Oppanassii dat čuođenáre sáme-giel ohcansáni mat leat fárus, livčče galgan dárkkistuvvot ja válddahallot joba jo gielaset ektui. Divvuma livčče gáibidan máŋgga sajies ovdanboahhti «Lihkadusat» mii oavvilda *lihkahusaid*, ja sihkkarit maid «Nulpo», mas ii váldde čielgasa, leago dat suoma- vai sámegeiella, muhto mas gal vuohttá, ahte dan vuodđun lea boastoipmárdus (oavvilda gusto *nulpogielkká* dahje *-reaga*).

Seammá háltái mannet mu earáge cuigemmat. Livččii lean doaimmahusa ášši dárkkistit ja čorget ohcansániid ja ozuid, ovttahttit geavada miehtá girjji. Dál omd. eatnanhearrá, láhkadiehtaga doavttir ja ádelolmmái *Johan Graan* ii gávdno oppa girjji, ja eará dovddus sápmelaččain omd. *Olaus Sirma* oazžu fal banna saji. Historjjá vuosttamuš nama miel dovddus sápmelaš *Margareta* lea fárus artihkkalis «Missionary Work: history», muhto go doppe čujuhuvvo su nama guoddi artihkkalii, de dakkár ii leat oppa girjji! Dutkiid máilmmis ee. *Bergsland*, *Castrén*, *Collinder*, *Friis*, *Leem* ja *Tanner* eai leat oľahan ohcansániid kánonii, muhto dohko lea gal gazzasan mátkegirječálli *Erik Therman!* Kulturgeografain goit *Bylund*, *Hülphers* ja *Hustich* váilot dasa lassin maid

girjjálašvuodalisttus ja olbmonammaregistaris. Dát speadjalastá geografijja heajos saji oppa girjjis, mii vuhttui jo báikkiid váillis ohcansániin.

Ohcansániid mat dušše čujuhit nuppiide ohcansániide, livččii maid ožžon čorget ja doaimmahit goit dan veardde, ahte livččii sihkkon eret olbmonamaid mat leat dievaslabbot mielde loahppaozus. «Joik» ii leačča oppanassii dárbbalaš, go mielde lea áđabut anehahti «Yoik». Maiddái «Basque» orru dušše fillemin, go das lea čujuhus guhkes artihkkalii «Origins»: dát giella lea doppe duođaid máinnašuvvon muhto ii mange láhkai sápmelaččaid álgovuodu čilgehussan. Čujuheaddji ohcansánit leat datte eanas (lagabui 90 %) ortnegis, jos ii amaš sámegiell ohcansániid válljema, omd: manin «Heajat» ja «Mieduštít» muhto ii «Irgi» ja «Moarsi» vaikke buot dát sánit leat mielde seamma artihkkalis «Marriage»?

Iežaset eallima ellet girjji etymologalaš artihkkalat, maid joavkkus leat dakkár dehalašvuodát go *čuoika* ja *duovli*. Daidge válllejumis beasašii álkit sága álgui, muhto amamet šaddat divaštaddat smáhkaáššiin, geahčastehkot baicca daid sisdollui. *Sieidi* válddahallo vuđolaččat sullii golmma siiddu artihkkalis, ja dasto dan čuovvu lahka siidolahki *sierranas* etymologalaš čilgejummi. Dan čujuhus suomagiella sátnái *heilua* 'suoibut' čájeha áššeheapmin go das mahkeš sáhtášii guodjat sieidebáikki «rituála dánsema». *Sieiddi* ovttastahttin boaresdáru sátnái *seið(r)* fas uhcášuvvo dárbbasmeahtumit – bures vuodustuvvon čáluš *Parpola 2004* dan birra ii leat gustu ollen čáli gihtii.

Guokte artihkkala leat boahtán maŋŋálagaid maid sániin *náhppi*, *noaidi*, *sáiva* ja *stállu*. Muhto go *goddeshpánge* lea galgan čilgejuvvot etymologalaččat, de ieš eallái guoski áššeartihkkalis «Lemming» diet dehalaš sátni ii máinnašuvvo. Seammaláhkai *boazu* ja *goddi* leat fáhtemis dušše iežaset ohcansánis muhto váilot guhkes *Reindeer*-artihkkaliin, vaikke doppe lea mielde sierra lohku boazotearpmain. Čujuhusat luondualbmanusaid sámegiell namahusaide leat muđuiige vánet, omd. ii dihtto dođe eanet *giellavealgu* go *biellocizáš*, ii oba *rievssatge*, vaikke daid govvádusat leat mielde «Blue-throat» ja «Willow grouse hunting» vuolde. Maŋibu fal lea váttis gávdnat, go dat lea alfabehtalaččat boastto sajies iige ánnas amerihkkálaš beasa časkilit dan *ptarmigan*-sániin.

Iešalddes lea leamaš jierpmálaš dorvvastit áššedovdiide etymologalaš

dieđuid viežžamis. Dan fuomáša mañimustá dalle go deaivida davviriikkalaš historjádutkiid govahallamiiguin sániid álgovuodus. Dánge girjji mielde «The North Saami name *Askovis*» (galggašii leat *Ásskovis* dahje *Hásskovis*) lea «clearly related to the South Saami name for the moon: *aske*». Namma ii leat datte davvi- muhto julevsápmelaš, ja diet máinnašuvvon oktavuohhta ii sáhte doallat deaivása ee. dan dihtii, ahte álgojietnadagat eai leat seammát muhto goappatlágan *a*:at. Buorebutge livččii sáhtán jáhkkít Laestadiusa cuigema, man mielde namma lea lonejuvvon ruohtagiela hámis *askfis* mii lea okta gutnabáđoža buddostatnamain, aisttan «gutnaficce» (Laestadius 1997 [1839–1845]: 170).

Livččii lean buorre ráhkadit lohppii velá ovtta registara, namalassii sámegiela ja eará vierisgiela sániid ozu, ja lasihit joba jo dasa dieđu, man (sáme)gielas goasge lea gažaldat. Ja jos lei oppanassii dehalaš coggat teakstaoassái ohcansátnin sámegiela sániid, de doppe daid maid livččii galgan válddahallat dárkkibut. Áššeregistara válmmašteapmi livččii lean jo stuorát bargu, muhto gal lohkki dakkárage váillaha, go iská árvádaddat, guđe guhkes artihkkalis guđege detáljja galggašii ohcat.

Loahpas

Go lea náge viidát árvvoštallan girjji, ferte vel balanseret ja bidjat vektii buriid ja geahppaset beliid. Buoremus bealli leš girjji idea ja oppalašvuohhta, dan ráhkadus oppanasgeahčastahkan sámiid birra. Dán figgamušas girjji čuovvu iešalddes aiddo dan «lappologalaš» tradišuvnna man čállit ieža láittašit. Sisdoaluge beales ii sáhte olus fuomášit, mo ensyklopediija spiehkkašasa dien tradišuvnna báres (ja heajumus, namalassii spekulatiivvalaš) beliin. Fáttát ja namahusat leat dieđus molsašuvvan, ii hállo fysalaš antropologiijas muhto genetiikkas, ii álbmotluonddus muhto gale oskumušain, oskkoldatdiehtaga popularismma namas ja veagas. Maiddá Suoma stáhta diehtujuohkinbálkkašupmi lea mieđihuvvon dán girjái (lihkkun lehkos!) ee. dainna ákkain, ahte dat lea dehalaš diehtoohcangirji mii «vuodđuduvvá guhkeáigasaš, áinnas tradišundieđalaš dutkamuššii».

Dajahus lappologiija ii leat suige jápmán muhto dušše sárrasan mángga sierranas dutkansuorgin, nugo juo álggos máinnašin. Aiddo diehtosátnegirji sáhtá velá joatkit dan streava ollislaš gova oččodeapmin, ja nu dátge girji

geahččala dahkat. Muhto manin oppanassii lappologijja galggašii hálbbašit? Dathan lea liikká ráhkadan vuodu measta buot sámeáššiid dutkamii, nugo dänge girjji artihkkalat ovddeš lappologain čájehit. Ja jos áššiid govvideami dásis šaddá sáhka, de illába dan roavvámusge feallat bohtet boddii dainna, maid dát girji fállá govvádusainis gottiid geasuheamis lodjuduvvon áldduiguin. Jurdda lea gal goddebivddu čilgehussan jierpmálaš, muhto dás dasa leat seaguhuvvon áibbas jáhkkemeahtun govahallamat, maid mielde oaivilin lei fidnehit sarvá sorrot vuodgijnálddu (!) čorvviide ja dasto dápmat dán ráves goddesarvá vuodjen- dahje noađdeheargin! (s. 314) – Livččii muđuige veadjemeahtun jurddašit dutkamuša ovdáneami almmá ovdavázziid. Jos fas álgá logahallat dološ lappologaid »boastto» oaidninvugiid, de moson de galggašii vihkkedallat min iežamet gáttuid, maidda seahkanit jos guđelágan sosio-politologalaš ánggirdeamit? Dat eai gula dutkamuššii dođe eanet go ovddeš dutkibuolvvaid áiggi ideologalaš rávnnjit.

Luondduriikka mánggabealat čuvgen gullá dán girjji ánsuide, vaikke dan oktavuoddat sápmelaččaid iežaset dieđuide ja dovdamušaide leat báhcán váilevažžan. Guovlluid ja duovdagiid erenoamáš sárgosat ožžot unnit saji, várra daninge, go čállit leat klassihkalaš vuohká duhtan iežaset riikka viidodahkii iige doaimmahus leat nagadan dahje ovehan duogŋat ráiggiid. Nu omd. artihkkalis «Nature» beazi davverádjá báhcá njaŋggardit Gárasavvonis Njeavddi davábeallai almmá mangelágan gežiid Ruota ja Norgga bealde. Seammasulat oli váillit vuhttojit joba soames báikenammaartihkkaliin, mat muđui leat vuohkkasat. Doaimmaheaddjiid berre fal giitalit ovta áššis: preantofeailabahálaš lea dollon gitta dan veardde čavga, ahte meattádusat eai leat beassan bilidit olus eará go Oktjabrina Voronova nama, muhtun vuodđalogu ja váháš girjjálašvuodalisttu. Smávit časkinfeallain, rihkuid váilumis ja dan dakkáraččain ii gánnet hállat, muhto Sámi Instituhta eaŋgalasgiel nama rievdadeapmi ii čájjet čáppisin.

Ensyklopedijja doaimmaheapmi ii leat oktageardán hommá iige juohkehaš sáhte leat ođđa Diderot, vaikke sus livčče man garra oaivilat. Čáliid háhkan ja láidagis doallan váldá su iežas áiggi ja návccaid, iige loahpaloahas leat ollege sihkkar, ahte fidne čoahkkái buot maid háliida ja dárbbáša. Maiddái mearit sáhttet leat mánggaláganat, omd. figgamuš sierranas eaŋgalas- ja sámegielat veršuvnnaide lea váddásit ovttahttimis. Jos dasa leat mannamin, de lea várra buorre oažžut dássá bohtosis nu vuđolaš kritihka go

vejolaš, vai máhtta goit divvut čielga feallaid, liiggiid ja váilliid. Dát árvvoštallan lea dušše oasáš dakkár kritihkas, muhto vaikke guorahallan livččii kursoraláččat ollislaš, dat ii daninassii velá čoavddáše sámegiel lágádusa doaimmaheami čuolmmaid, dasgo dakkár lágádus lea veagal muđuige earalágan. Doppe lea ovddas odđa ja hástaleaddji bargu, gii dal de dasa riemašge. Muhto maiddái dán eangalaskielat girjji livččii sávahahtti oaidnit odđa ja fuolalabbot doaimmahuvvon lágádussan.

Girjjálašvuohta

- COLLINDER, BJÖRN 1949: *The Lapps*. New York: Princeton University Press. (ruotagillii: (1953) *Lapparna – En bok om samefolkets forntid och nutid*. Stockholm: Forum.)
- Finland, a Cultural Encyclopedia*. Doaimm. Olli Alho – Hildi Hawkins – Päivi Vallisaari. Helsinki 1997: Finnish Literature Society. (duiskkagillii: (1998) *Kulturlexikon Finnland*. Helsinki: Finnische Literaturgesellschaft.)
- FJELLSTRÖM, PHEBE 1985: *Samernas samhälle i tradition och nutid*. Stockholm: Nordstedt.
- ITKONEN, T.I. 1948: *Suomen lappalaiset vuoteen 1945 I–II*. Porvoo: WSOY (2. prentehus 1984.)
- LAESTADIUS, LARS LEVI 1997 [1839–1845]: *Fragmenter i lappska Mythologien*. Doaimm. Reimund Kvideland. NIF Publication 37. Åbo: NIF.
- Lappi 1–4*. Váldodoaimm. MARTTI LINKOLA. Hämeenlinna 1983–1985: Karisto.
- NICKUL, KARL 1970: *Saamelaiset kansana ja kansalaisina*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (eangalaskillii: (1977) *The Lappish Nation, Citizens of Four Countries*. Indiana University Publications, Vol. 122. Bloomington: Indiana University.)
- PARPOLA, ASKO 2004: Old Norse *seið(r)*, Finnish *seita* and Saami Shamanism. – Irma Hyvärinen – Petri Kallio – Jarmo Korhonen (doaimm.), Etymologie, Entlehnungen und Entwicklungen, Festschrift für Jorma Koivulehto sum 70. Geburtstag s. 235–273. – *Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki LXIII*. Helsinki: Société néophilologique.

- RUONG, ISRAEL 1982 (1969): *Samerna i historien och i nutiden*. Stockholm: BonnierFakta.
- VORREN, ØRNULV – MANKER, ERNST 1976 (1957): *Samekulturen – en kulturhistorisk oversikt*. Tromsø: Universitetsforlaget. (álgolágáduš 1957: *Samekulturen – en oversikt*. Tromsø Museums skrifter 5.) (eaŋgalasgillii: (1962) *Lapp Life and Customs*. London: Oxford University Press; duiskkagillii: (1967) *Die Lappen*, Braunschweig: Westermann.)